

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ, ЩО ВИЯВЛЯЮТЬ РОЗВИНЕНІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЗДІБНОСТІ

2005 р., Н.Б. Самойленко

викладач кафедри іноземної мови

Севастопольського гуманітарного університету

Соціальна потреба в дослідно-експериментальній роботі, аналіз психолого-педагогічної літератури і наш педагогічний досвід показують, що знання про свою країну, регіон проживання використовуються в навчанні іноземної мови фрагментарно і не системно. Поширення міжрегіональних офіційних контактів на міжнародному рівні, розвиток „народної дипломатії” у наш час вимагають уміння неформального спілкування в різних сферах життя, бачення перспективного розвитку культури й економіки регіону.

Тому перед учителями середніх шкіл і викладачами університетів міста поставлено задачу: виховання та навчання учнів, що володіють розвиненими комунікативними навичками іноземної мови (англійської), лінгвістичними і краєзнавчими знаннями, якому властиві розвинуті інтелектуальні здібності.

Вчителі загальноосвітньої середньої школи № 24 мають позитивний досвід роботи у профільних класах з поглибленим вивченням предметів, що є необхідною умовою для повноцінної освіти, підготовки учнів до вступу у вищі заклади освіти (ВЗО) країни та у вихованні творчої особистості.

У Севастопольському гуманітарному університеті відкрито факультет англійської мови, для слухачів якого створено програму, засновану на таких принципах:

- чіткого усвідомлення й обліку близьких і далеких перспектив заглибленого вивчення англійської мови;
- забезпечення змістовності навчання;
- творчого підходу до процесу навчання;
- організації адекватної діяльності учнів у процесі якої розвиваються усвідомлені мотиви до поглибленого вивчення іноземної мови з конкретними перспективами;
- цілеспрямованого розвитку змісту, волі власних висловлень і повного розуміння іншомовної мови.

Реалізуючи зазначені принципи, ми під час експериментальної роботи вийшли за рамки існуючих програм навчально-методичного комплексу, доповнили і розширили програмний матеріал регіональним і місцевим змістом, включили до процесу навчання іноземної мови компонент країнознавства у великому обсязі.

Основною метою нашого курсу стала розвиваюча стратегія. При цьому,

ми глибоко переконані, що розвиток дитини не проходить автоматично у процесі вивчення програмного матеріалу. Тому ми намагалися зробити предмет для учнів доступним і улюбленим, щоби він допомагав виховувати в дитині креативну особистість, не тільки наповнену необхідним обсягом знань, але й здатну осмислено застосувати ці знання і створювати щось нове. Адже це настільки актуально і соціально значуще, наскільки нашому суспільству потрібні творчі, освічені, професійно орієнтовані випускники середніх шкіл.

Цю стрижневу лінію вдається утримати завдяки використанню різних сучасних педагогічних новацій. До їхнього числа відносимо особистісно-орієнтований, диференційований і гуманістичний підходи до навчання. Зміст останнього, насамперед, вбачаємо у тому, щоби кожна дитина зуміла розвинути комунікативні здібності з іноземної мови і паралельно виховувала характер, уміла логічно і творчо мислити, перевірити свої сили і бути готовою до вступу в доросле життя.

Для цього нами проведено добір текстів для домашнього читання, що сприяють поповненню запасу загальнокультурної і побутової лексики і матеріалом для граматичного аналізу. Значне місце відводимо самостійної пошукової і творчої діяльності учнів.

Реалізувати зазначені підходи намагаємося в процесі здійснення дослідно-експериментальної роботи, тема якої досить актуальна, зокрема для вчителів, що працюють у профільних класах. Вона розширює загальний кругозір учнів, виховує трепетне ставлення до світових культурних цінностей, почуття гордості, любові до національної культури. Широта дослідної тематики навчання дозволяє підібрати тексти, вправи і ситуації, що мотивують комунікативну спрямованість учнів і доповнювати них матеріалами про рідний край, місто, країну і країни досліджуваної мови.

Працюючи в профільних класах, ми зіштовхнулися з багатьма психолого-педагогічними проблемами, що обумовлено навчальною програмою і психологічними особливостями учнів. До педагогічних проблем можна віднести наступні:

- 1) перевантаженість програм навчання іноземним мовам;
- 2) відсутність ясного бачення учнями найближчих і далеких перспектив і шляхів їхнього досягнення;
- 3) недостатній часовий обсяг для інтенсивного навчання англійській мові;
- 4) безсистемні знання з лінгво-країнознавства;
- 5) відсутність систематизованого краєзнавчого матеріалу.

Це пояснює підтвердження інтересу до вже отриманих знань англійською мовою і створення мотивації до розширення наявного мовного матеріалу в ході перекладацької діяльності, читанню автентичної літератури, чим обумовлено загальне підвищення інтересу до предмета.

Що стосується психологічних проблем, то серед них основними виявлено:

- недостатня гнучкість, швидкість і оригінальність, бідність уяви;
- недосконалість керування довільною увагою;
- слабка лінгвістична пам'ять;
- в учнів не сформоване уміння почувати красу результативності процесу діяльності;
- слабка чутливість до протиріч, невміле ставлення до вирішення проблем;
- нездатність генерувати власні ідеї, варіанти, приймати відповідальні рішення, властиві творчої особистості;
- психологічні складності учнів при підготовці до вступу у вищих закладів освіти.

Мета нашої експериментальної роботи полягає в розвитку інтелектуальних здібностей школярів шляхом заглибленого вивчення англійської мови з країнознавчими і краєзнавчими компонентами. Вона реалізовується у дворічному циклі, що включає наступні етапи:

- 1) аналіз педагогічної ситуації (необхідність відкриття гуманітарного класу), укладання договору;
- 2) ознайомлення з програмними вимогами гуманітарних факультетів вищих закладів освіти;
- 3) визначення мети дослідно-експериментальної роботи;
- 4) створення скорегованої програми, що базується на принципах: великих тематичних блоків; логічної завершеності в межах навчального року; відсутності тупикових тем; детермінованості (причинної обумовленості порядку послідовного вивчення тем і підтем);
- 5) корекція дослідно-експериментальної роботи відповідно до результатів: діагностична робота з учнями і батьками на початку і наприкінці навчального року; визначення рівня мовної підготовки школярів через зрізи знань, тестування з усіх видів комунікативної діяльності (читання, мовлення, аудіювання і листування);
- 6) вибір і розробка методик діагностики та оцінки індикативних показників у змінній освітній практиці з урахуванням критеріїв розвитку учнів.

Реалізуючи ці етапи і технологію в цілому, ми зуміли перевірити і підтвердити гіпотезу про те, що при поглибленому вивченні учнями англійської мови з активним використанням країнознавчих і краєзнавчих компонентів дійсно вдається досягти поставленої мети – істотне просування учнів у розвитку своїх інтелектуальних здібностей. Про це просування ми судили на підставі появи нових компонентів і зв'язків в інтелекті дітей відповідно до

моделі цього феномена, розробленого в психології Ж. Піаже і модернізованого І.Я. Каплуновичем [1-3].

Шукаючи відповіді на виниклі питання, ми ознайомилися з основними етапами сучасної педагогіки і психології, із сучасними теоретичними ідеями і положеннями психолого-педагогічної науки. Зокрема аналіз наукових ідей І.С. Якиманської „Диференційоване навчання”, І.Я. Лернера „Розвиток мислення в учнів у процесі навчання” призвів до висновку, що одним із ефективних засобів розвитку розумової діяльності є зовнішня і внутрішня диференціація, що трактується наукою як технологія індивідуального підходу до учнів з метою визначення їхніх здібностей. Тому з'явилося прагнення реалізувати у своїй практичній діяльності нетрадиційні підходи до навчання дітей.

Принципи розвиваючого навчання запозичено з праць І.П. Волкова „Технологія творчого розвиваючого навчання”, Д.Б. Эльконіна, В.В. Давидова, І.С. Якиманської Для спостереження за розвитком здібностей учнів користуємося досвідом Б.М. Теплова, який вважає, що вони не зводяться до знань, умінь і навичок, але пояснює їхнє швидке придбання, закріплення й ефективне використання на практиці (Б.М. Теплов „Здібності й обдарованість”, Н.С. Лейтис „Розумові здібності і вік”).

Основною моделлю інтелектуального розвитку обрано модель Каплуновича І.Я. Вона описує інтелект як перетин п'яти основних підструктур: топологічної, проєктивної, порядкової, метричної і композиційної.

За допомогою топологічної підструктури учневі вдається забезпечити безперервність, зв'язність, компактність мови і комунікації. Проєктивна підструктура дозволяє йому розглядати й аналізувати тексти, висловлення, граматичні конструкції з різних точок зору. Порядкова – встановлювати послідовність і ієрархію. Метрична – виявляти кількісні характеристики і закономірності. Нарешті, композиційна підструктура дозволяє дотримуватися й оперувати законами композиції, розчленовувати і з'єднувати (комбінувати), грамотно маніпулювати лінгвістичними, граматичними, комунікативними та іншими компонентами, пов'язаними з мовною діяльністю людини.

Ступінь розвитку цих підструктур у кожного учня різна. За рівнем їхнього розвитку і кількості відносин і визначається рівень розвитку інтелектуальних здібностей учня в цілому.

Зупинимося на висновках психологів про розвиток пам'яті, уваги, розумових операцій старшокласників, про форми їхньої діагностики. Нам близький досвід Е.І. Ільїна, що пропагує ідею загальнокультурної орієнтації освіти. Реалізуючи в роботі його формулювання духовності: любити плюс розуміти, плюс приймати співчувати, плюс допомагати.

Ідею співробітництва учня і вчителі, педагогіку спілкування (енергетичне забезпечення учня щирoserдечним теплом, дотиком) узяли для себе в

роботах Г. Гончарова і Ш. Амонашвілі

Навчання іноземній мові з елементами поглиблення – це діяльність, що знаходиться у сфері оптимальних труднощів, тобто на межі можливості дитини. Це означає, що таке навчання веде за собою розвиток його здібностей (навчальних, інтелектуальних) і реалізується на такому рівні, що Л.С. Виготський назвав зоною найближчого розвитку.

За основу в дослідницькій роботі вибрано учбово-методичний комплекс „Headway” для 10-11 класів інтенсивного навчання іноземній мові. Ми давно відійшли від традиційних репродуктивних, пояснювально-ілюстративних методів і розробили навчальні і підсумкові уроки в нестандартній формі – уроки-диспути, уроки прес-конференції, уроки-семінари, уроки-екскурсії тощо

Кожен урок для нас неповторний і відповідальний. Ми відчуваємо клас, його настрій, його готовність йти на контакт із педагогом, а часом приходиться вносити корективи в заздалегідь сплановану роботу, і знову шукати, дивувати, намагатися бути цікавими і несподіваними для учнів. Практикуємо в роботі драматизацію літературних творів, вивчаємо поезію, мистецтво англомовних країн. Для підвищення інтересу до предмета і мотивації до навчання створюємо мережу інтегрованих уроків – „Географія та англійська мова; Література та іноземна мова; Іноземна мова та історія”.

Велику увагу приділяємо кабінетові, у якому зібрана багата бібліотека, дидактичний матеріал – усе, що необхідно вчителю й учневі для успішного процесу навчання. Потрібну інформацію з предмета дитина може одержати в класі, і ми намагаємося, щоби у кабінеті було по-домашньому затишно і комфортно.

З форм позакласної роботи віддаємо перевагу індивідуальним консультаціям, олімпіадам, оглядові знань. Усе це підвищує інтерес до предмета, створює необхідну мотивацію, ситуацію для більш глибокого взаєморозуміння. Для встановлення більш близьких контактів з дітьми застосовуємо психологічне тестування, за допомогою якого відслідковуємо розвиток не тільки мислення, пам'яті, уваги, але і конкретні якості особистості учня, риси його характеру.

У даній ситуації зручно поділитися своїми поглядами на життя, своїми принципами і світовідчуженням. При виставленні оцінок запитуємо тільки бажаних або готових до відповіді, що сподіваються на гарну оцінку. Тому зникла скутість. Працюємо над критеріями оцінки, дозуванням домашнього завдання. Вважаємо, що позаурочна діяльність учнів найбільше розкриває інтелектуальні можливості учнів.

Живучи в мікрорайоні своїх учнів, ми часто зустрічаємося з їхніми батьками і вважаємо роботу з ними дуже важливою. Намагаючись за можливістю відзначити позитивні зрушення в навчанні і поведженні, ми відзначили вплив подібних бесід на учнів – вони приходять працювати у клас з

бажанням, не бояться помилок, легко включаються в різноманітні види діяльності. Такий підхід до навчальної роботи, осмислення її дають свої результати – наші учні успішно виступають на олімпіадах, міжнародних тестуваннях, добре здають іспити, вступають до ВЗО.

Незважаючи на складність предмета, на наші уроки учні йдуть із бажанням. Вони не квапляться після дзвоника піти з класу, і завжди знаходиться питання, що вони хотіли б обговорити з нами. Коли до школи приходять дорослі учні, що вступили або закінчили іноземні факультети ВЗО, коли приводять своїх дітей колишні учні, розуміємо, що віддали їм не тільки знання, але і своє серце.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Каплунович І.Я.* Гуманізація навчання: деякі підходи // Педагогіка. – 1999. – № 1. – С.44-50.
2. *Каплунович І.Я., Аверкин В.М.* Чому учити? – Образному мисленню! // Ліцейська і гімназична освіта. – 1999. – № 1. – С.41-45.
3. *Пиаже Ж.* Структура інтелекта // Избранные психологические труды. – М.: Образование, 1969. – С.55-231.
4. *Самойленко Н.Б.* Прийоми і навчальні стратегії, що допомагають учням усвідомити себе як особистість // Вісник Програм шкільних обмінів. – 2005. – № 24. – С. 165.